

mable, ab l'espasa en la mà, volgué --- dir que ara fos rata, o home, de matar-lo sens mercè ---», JoMartorell (Ag. III, 158.16, 113.3).

Aproximadament de la mateixa data deu ser: «lo gran *tumult* intrant de les gents d'armes» de la *Glòria d'Amor* de Fra B. de Rocabertí (dicc. Aguiló); i poc pot diferir la de: «--- coadjutors de una damnatíssima --- conspiració, *tumult* e sedició fahedors en aquesta ciutat ---», *Ardits* II, 408; «Fent a Tunis junta - prengües amicitia / an los mahomètics - d'ingeni més àgils, / de llur prava secta los manaments fràgils / mostrant ésser falsos - e plens de <s>porcícia, / los quals conexieu estar en gran erra: / e cinc d'ells vingueren - al sacre Baptisme; / mirada la causa, - lo *tumult* morisme / manà que us llessassen - , bannit, de llur terra», Joan O. Menorca, noble apologista de Lull, a. 1502 (JMBover, *BiEscrBal.* I, 489.9.7). Però ja també en StVicentF: «*tumult* i brogit» (*Serm.* I, 280.14).

DERIV.: *Tumultuar* [S. XVIII], *tumultuació* [1719].²⁰ *Tumultuari*.

Tumultuós [principi del segle xv]: «--- la providència de Déu senyoreja totes ---; e semblant dic de les coses --- incertes, axí com són plujes, --- terratrèmols e altres coses que-y ha: *tumultuoses*, posat que sien sobtoses, emperò --- regides per la providència de Déu ---», AntCanals (*De Provid.*, *NCL.* XLIX, 90.3); «ja fa dies que-l most bull a les bótes: fins y tot de dins la cuina se sent la remor sorda y apagada de la *tumultuosa* fermentació ---», JoRosselló (*Manyoc.*³⁰ 143.17).

«Oh Rambla [=Metròon d'Atenes] imatge bella d'una vida fluent, / que sembles la matei. a i ets sempre diferent: / de trígues i quadrigues *tumultuós* deport, / i mascles i femelles que postulen amor; / --- / pacífica fatxenda de misteris humans, / contrapunt de les brises de muntanya i de mar: / feliç l'home a qui lleu tes auques contempar!, / sota la verda fronda del plàtan ufanós, / perdut entre quimeres d'un món meravellós...», Coromines (O. C., 1352-3).

Tuna 'cova', V. *tuta* *Tuna* 'figuera de moro', del taïno d'Haití (1911, Vogel, rar en cat.), per al cast. [1526], veg. DCI:C/DECH. És també castellanisme, i desaconsellable, el mot *tuna* 'vida desvagada i venturera', mot d'origen argòtic, per al qual convé veure la mateixa obra («anar de *tuna* ---», Bart. Ferrà, *Com.*, *IdO* I, 8). Derivats: *Tunant*, *ante*, *tunateria*, *tunarra*, *tuneria*.

Tunc, ll. 'llavors', mai no ha estat català (pedant intercalació d'una llatínada).

TUNDIR, 'donar tunda', mot a penes català, i no gaire més usat en castellà: se sol pendre per una adaptació ocasional del ll. *tündere* 'pegar, batre' (potser inspirada en el cast. antiq. *tundir*, sinònim i germà de TONDRE). □ 1.ª doc.: 1851, Escrig.

Són castellanismes poc recomanables els derivats *tunda* 'pallissa, natjada, llenya, batussada' [Lab. 1840, cast. 1596] i *tundar* 'natjar, esbatussar'.⁶⁰

DERIV. del mot llatí, amb sana vida catalana: *Pertús* ant. i toponímic: del ll. PERTŪSUS 'foradat', participi de PERTŪDĒRE 'ferir de part a part, foradar'. S'usà sobretot substantivat o bé en la locució *metre en sac pertús* 'usar en mal profit, com qui fica en sac foradat': «*Qui diligit epulas, in egestate erit; et qui amat vinum, et pinguia, non ditabitur* --- Rahó d'açò pot ésser aquella que assigna lo propheta Ageus, car diu que aquestes coses damunt dites totes les met lo golós en sac *pertús*, ço és, en sac ab dues boques, qui res no reté», Eiximenis (*Terç*, *NCL.* III, 203, 16).

Amb paper de subst., apareix també en el S. XIV, en *burc del mal pertús*, aplicat a la vulva d'una «mala dona»: «per ço que alguna part de sos defaliments compreges, te diré, més avant, del burch del *mal pertús*», *Corbatxo* (BDLC XVII, 106), traduïnt el mot semblant de l'original del Boccaccio, que en it. ant. és adés *pertuso* [S. XIII, Jacopone], adés *pertugio* 'forat' (Dante): «e come suono al collo della cetra / prende sua forma, e sí com' al *pertugio* / della sampogna vento che penetra, / cosí ---» (*Par.* XX, 23; de nou *Purg.* XVIII, 111).

Mots germans, l'italià i el català, de l'oc. antic *pertús*, fr. *pertuis*, ja documentats en les glosses de Reichenau (ll. vg. tardà, c. S. VIII), en la forma PERTŪSTUM (Diez, *Wb.*, 242; REW, 6436; AGI XVI, 173, 181; Pieri, *Topon. d. Valle dell'Arno*, 290). En oc. el tenim ja en *Flamenca*: «Quant al monestier sen vengut / --- / per un *pertus* poc vezer for / Guillems, ques homs non s'en pres garda / --- / de Flamenca cor' intraria / ---» (v. 2309), «est ['surt'] del castel per un *pertús*», *G. de Rossilhon* (v. 6251).

En cat. s'ha mantingut fins avui només en NLL, particularment el del gran pas a través de l'Albera, entre la Jonquera i el Voló, que en els textos arcaics es digué *Lo Pertús*, i després *Lo Portús*, amb la normal assimilació vocàlica (corroborada encara per la influència de PORT). No és únic en la nostra toponímia: un altre en el Ripollès, allà on tramunta el vell camí ral de Ripoll a la serra i vell santuari de Cambrils: «De Vallfogona 's segueix lo camí de la casa del *Portús*, que dista 10 min. del poble; del *Portús* --- en 65 min. --- a --- Santa Magdalena de Cambrils, a 1480 me. alt. ---», Artur Osona (*Guia de Collsabra*, 17).

D'aquest nom es derivà, ja en ll. vg., un verb PERTŪSARE o PERTŪSIARE: del qual prové, amb forta síncope, el fr. arcaic *percier*, avui *percer* 'foradar', l'it. *pertugiare* [«non si *pertugia*, / rotto dal mento infin dove si trulla», Dante, *Inf.* XXVIII, 23], l'oc. ant. *pertusar*, que ja figura c. l'a. 1000 en el *Boeci*: «cum ella s'auça, cel à del cap polsat, / quant be se dreça, lo cel à *per-tusat*, / e vé lainz tota la majestat» (v. 168); i aquest verb també existí en cat. antic: «dos ba<r>als *per-tusats*» a. 1372 (Rubió i Ll., *Diplomatari de l'Orient Català*, 273).

Contundir (rar en cat.), pres del ll. *contündere* id.; *contús* [Belv.], ll. *contūsus* id., part. d'aquell verb; *contusió* [Lacav.]; *contusionar* [DOrt.]; *contudent* [Lab.], 'que penetra, que talla', participi actiu de *contundere*; *contundència*. *Obtús* [Belv.], pres de *obtū-*